Барыы дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САРДАҤА

ССКП Өлөнүөк оройуонунааҕы комитетын уонна үлэһиттэр депутаттарын оройуоннааҕы Советын органа

№ 57 (722) | От ыйын 21 күнэ. 1961 сыл | Тахсара 8-с сыла.

Бэятинсэ | Сыаната 1 х.

Санитарнай ый түмүктэннэ

Ыам ыйын 16 күнүттэн от ыйын 11 күнүгэр диэри оройуоҥҥа—икки ыйдаах ыраахырдыы-чэбдигирдии ыйа ыытыллан түмүктэннэ. Бу түмүктэммит санитарнай ый бириэмэтигэр оройуон бөһүөлэктэрин ыраахырдыыга балайда үлэлэр ыытылыннылар. Бөһүөлэктэри ыраастааһыҥҥа барыта 12 субуотунньуктар буоллулар. Бу субуотунньуктарга оройуон бөһүөлэгин олохтоохторун баһыйар үгүс өгтө актыыбынай кыттыыны ылла. Ол түмүгэр урут бөһүөлэктэр санитарнай туруктара наһаа мөлтөх эбит буоллаҕына билигин ити биллэрдик сэргэхсийдэ. Санитарнай ый бириэмэтигэр 30 уборнайдар көрүлүннүлэр, оттон 23-һэ дезинфекцияланна, 18 чаанынай дьиэлэргэ таракааны, кулакыны утары Дуст тарҕатылынна. Санитарнай темаларга биирдэ тылынан сурунаал, ыйытыыларга эппиэттээһин биэчэрэ, нэһилиэннэҕэ эмп үлэһиттэринэн 4 лекция, 46 беседа оҥоһулунна. Трахоманы эмтээһиҥҥэ ангардас оройуоч киниҥэр 20 инструктор бэлэмнэннэ, 4 төгүл санитарнай бюллетеннэр таҕыстылар. Оройуон киниҥэр 8 сиргэ типовой уборнай миэстэтэ ыйылынна. Тротуардары өрөмүөннээһин, эбии тутуу ыытылынна. Культура оройуоннаах дьиэтигэр санитарнай муннук уонна хас да тэрилтэҕэ көмө аптечка тэрилиннэ.

Санитарнай ый комиссиятын былаанын быһыытынан 18 төгүл санитарнай обходтар ыытылыннылар. Ити обходтар түмүктэринэн типовой уборнайдары, бөх дьаамаларын тутарга элбэх предписаниелар оҥоһулуннулар, предписаниены толорбот 7 кэргэн райсовет административнай комиссиятын көрүүтүгэр бэрилиннэ.

Ыраахырдыы- чэбчигирдии ыйыгар ордук үчүдик кыттыыны райсовет, госбанк, интернат уо.д.а. тэрилтэлэр ыллылар. Оттон биирдиилээн ыаллартан ордук актыыбынайдык тт. Александрова М., Иванова А., Топорова Е., Солдатова А. о.д.а. кытыннылар.

Ол эрээри сорох тэрилтэлэр, биирдиилээн ыаллар бу улахан суолталаах дьыалаҕа улахан болҕомтолорун уурбатылар. Холобур, тутуу учааската, метеостанция, биирдиилээн ыаллар Рыкунов о. д. а. Билигин да бөһүөлэги ыраахырдыыга элбэх үлэлэр ситэ барбатылар. Кирдээх ууларын үгүс ыаллар өссө да түбэһиэх сиргэ тоҕоллор, уу источнигын таһын харыстааһын кыайан тутуһуллубат. Типовой уборнайдар, дьаамалар тутуулара бытааннык барар. Билигин да трактордар, массыыналар уулусса кырсын талбыт сирдэринэн көҥүтэ хаамаллар, онно ким да миэрэ ылбат.

Кэлэр өттүгэр ити итэҕэстэри туоратан бөһүөлэкпит, дьиэлэрбит ыраас, культурнай буолалларын ситиһиэҕиҥ!

Корея Народнай-Демократическай Республикатын правительствотын САЙАБЫЛЫАННЬАТА

Корея Народнай-Демократическай Республикатын уонна Советскай Социалистическай Республикалар Союһун икки ардыларыгар доҕордоһуу, биргэ үлэлээһин уонна хардарыта көмөлөһүү туһунан дуогабар Дальнай Востокка уонна бүтүн аан дойдуга эйэни, куттал суох буолуутун хааччыйар уонна Корея итиэннэ Советскай Союз норуоттарын социалистическай интернационализм принципэр төрүттэнэр тулхадыйбат доҕордоһууларын түмсүүлэрин өссө ордук бөҕөргөтөр үтүө баҕалаах.

Бу историяҕа киирэр дуогабар Корея норуотун национальнай интэрнэһиҥэр толору эппиэттиир.

Корея Народнай-Демократическай Республикатын правительствота, Корея Народнай-Демократическай Республикатын уонна Советскай Социалистическай Республикалар Союһун икки ардыларыгар доҕордоһуу, биргэ үлэлээһин уонна хардарыта көмөлөһүү туһунан дуогабары илии баттыырыгар, дойдуну холбуурга Соҕуруу да, Хоту Корея түһэрсибит бары байыаннай-политическай дуогабардара уонна сөб лэһиилэрэ, Корея эйэлээх уонна демократическай төрүккэ олохтонон холбоноҕуна, сиилэлэрин сүтэрэллэр диэҥҥэ олоҕурар диэн этэр.

Советскай делегация Улан-Батортан Москваҕа эргиллэн кэлиитэ

ССКП КК Президиумун чилиэнэ, ССКП КК секретара М. А. Суслов баһылыктаах ССКП делегацията МНРП XIV съезһин үлэтигэр кыттан баран от ыйын 12 күнүгэр Улан-Батортан Москваҕа эргиллэн кэллэ. Делегация итини тэҥинэн Монголия народнай революциятын 40 сылын туолуутун бырааһынньыктааһыҥҥа советскай правительственнай делегация быһыытынан кытынна.

Ю. Цеденбалга МНР Социалистическай Үлэтин Геройун аата иҥэрилиннэ

УЛАН-БАТОР, от ыйын 9 күнэ (ССТА). Монцамэ агенство иһитиннэриитинэн, МНР Министрдэрин Советын Председателэ Ю. Цеденбал Монголияҕа социалистическай революцияны олоххо киллэриигэ уонна республика норуотун хаһаайыстыбатын, культуратын сайыннарыыга үһулуччулаах үтүөлэрин бэлиэтээн, бүгүн МНР Улуу Народнай Хуралын Президиума таҕ. Ю. Цеденбалга МНР Социалистическай үлэтин Геройун аатын иҥэрэр уонна кинини Суха-Батор орденынан итиэннэ „Соембо“ диэн Кыһыл көмүс сулуһунан наҕараадалыыр туһунан Ыйааҕы таһаарда.

ДОҔОРДУУ ЭҔЭРДЭ

Атын дойдулары кытта доҕордоһуу уонна культурнай сибээстэһии Советскай обществоларын Союһун президиумун председателэ Н. Попова уонна Советскай-монгольскай доҕордоһуу обществотын Бырабылыанньатын председателэ С. Буденнай Монгольскай-советскай доҕордоһуу обществотын киин Советын председателигэр табааырыс Цэндэҕэ телеграмма ыыттылар. Онно Монголия народнай революцията 40 сыла туолуутунан сибээстээн монгол норуотугар истиҥ эҕэрдэ уонна доҕордуу уруй-айхал тыллара этиллэллэр.

Советскай дьон, диэн эҕэрдэҕэ этиллэр, саҥа социалистическай обществоны ситиһиилээхтик тутар, эйэни бөҕөргөтөр уонна норуоттар доҕордоһууларын бөҕөргөтөр иһин актыыбынайдык охсуһар монгол норуотун кыайыыларыттан истиҥник үөрэллэр.

Советскай уонна монгольскай норуоттар тулхадыйбат бырааттыы доҕордоһуулара туругурдун уонна бөҕөргүү турдун!

(ССТА).

НОВОСИБИРСКАЙ. Саҥардыыҥҥыта үөскээбит Обскай муора биэрэгэр ССРС наукаларын Академиятын Сибирдээҕи отделениетын научнай куората түргэнник улаатан иһэр. Партия XXI съезһэ үлэлиир күннэригэр манна наука саҥа бөдөҥ киинин тутуу саҕаламмыта эрэ. Билигин оччотооҕу миэстэлэри киһи билбэт буолбут. Чинчийэр институттар дьиэлэрэ тутуллубуттар. Киэҥ уулуссалар икки өттүлэринэн элбэх мэндиэмэннээх дьиэлэр кэккэлээн тураллар.

Научнай институттар уонна университет саҥа тутуллан эрэр дьиэлэрэ чугастааҕы бириэмэҕэ үлэҕэ киллэриллиэхтэрэ.

ССРС наукаларын Академиятын Сибирдээҕи отделениетынааҕы математика институтугар суоттаан таһаарар киин үлэлиир. Быйыл манна электроннай - суоттуур массыына үлэҕэ киллэрилиннэ.

Снимокка: Сменэ начаалынньыга комсомолка Зоя Плихнина электроннай суоттуур массыынаны салайар пульт аттыгар.

В. Лещинскэй фотота. ССТА фотохрониката.

ТАБАНЫ УОТУУНУ ТЭРИЙИИ

(Салгыыта. Иннин 56 №-гэ көр.)

Ол курдук Булуҥ оройуонунааҕы урукку опытнай хаһаайыстыбаҕа ыытылыбыт опыт көрдөрөрүнэн биир саастаахтарыгар норуот ньыматынан аттаммыт тугуттар, аһаҕас ньыманан аттаммыт тугуттардааҕар ордук уойаллара дакаастанна. Ити ньыманан аттаммыт таба ыйааһына 2,4 килограммынан ордук эбиллэр. Өскөтүн норуот ньыматынан 20 тыһыынча табаны аттыыр буоллар, 48 тонна эти ордук ылыллыа этэ. Ити 1200 улахан таба этигэр тэҥнэһэр.

Тирии бүтэйи били тутан аттааһын уустуга суох ньыма уонна дьыл хайа баҕарар кэмигэр (кыһынтан ураты) туттуохха сөп. Ол гынан баран ити ньыманы ууһатар органнара ыалдьа сылдьар табаларга туттуллубат.

Үөнү-көйүүрү, бырдаҕы утары охсуһуу. Сайын күйаас, үөн-көйүүр, бырдах хойдубут кэмигэр табалары күлүктээх сирдэринэн үүрэн мэччитии уонна үөнү-көйүүрү утары охсуһуу таба уойуутугар улахан көмөлөөх. Наука уонна опыт көрдөрөрүнэн бырдахтан, үөнтэн-көйүүртэн сүүрэр табалар аанньа уойбаттар.

Үөнү-көйүүрү, бырдаҕы, күлүмэни, кумаары, тигээйини утары охсуһарга ДДТ, гексахлорин курдук химическай препараттары туттуллар. Итини сэргэ түптэлээһини эмиэ киэҥник туттуохха наада.

Мөлтөх уойуулаах өлөрүллэргэ анаммыт ийэ табалары уотуу. Хайалаах туундара уонна халыҥ тыалаах сирдэринэн мэччийэр, оҕо эмнэрэр ийэ табалар кыайан уойбаттар. Итинник сирдэр сүмэһиннээх күөх аһылыктарынан дьаданылар. Ол иһин ити ийэ табалары күһүн эрдэ туҥтубакка, кыһын олунньу бүтэһигэр диэри аһатан уотуллар. Ити табалары кыһын лабыкталаах уонна ачалаах сирдэринэн үүрэн мэччиттэххэ, быдан тупсаллар, ыйааһыннара эбиллэр. Бастыҥ хаһаайыстыбалар опыттара көрдөрөрүнэн, итинник тэрийдэххэ ийэ табалар 65 бырыһыаннара саамай үрдүк уойуулаах эти биэрэллэр.

Салгыытын 2-с стр. көр.

Эмчит сүбэтэ

ТАБАҒЫ ТАРДЫЫ БУОРТУЛААХ

Табаҕы тардыы былыргы олох куһаҕан үгэстэриттэн биирдэстэрэ буолар.

Табах буруотугар: никотин, углерод, окиһа, синильнай кислота, аммиак, сымалалаах вещественнолар, органическай кислоталар бааллар.

Никотин — табах саамай күүстээх дьаатаах вещественнота буолар. Ыт 0,5—1 хаапыла, ат—8 хаапыла никотин дозатыгар өлүөхтэрин сөп. Оттон барабыай никотины сыллаатаҕына тутатына өлөр, киһи никотин биир хаапылатыттан арыычча элбэх дозатыгар өлүөн сөп. Итиччэ никотин дозата икки хаа бөппүрүөскэҕэ баар буолар.

Кини киһи организмыгар табаҕы кытта кыра кыратык киирсэр буолан эмискэ өлөрбөт, сыыйа киһи доруобуйатын буорту гынар. Никотин ордук табаҕы саҥа тардааччыларга улахан буортуну оҥорор.

Табах буруота атын да дьоҥҥо улахан буортулаах, ордук кыра оҕолорго уонна дьахталларга. Өскөтүн эмийдээх оҕолоох ийэ табаҕы тардар буоллаҕына үүтэ уолар. Маны сэргэ табахсыт ийэлэр оҕолоро иинэҕэс, ыарыһах буолаллар.

Үгүстүк дьон мустар сирдэригэр кулуупка, маҕаһыннарга табаҕы бас баттах тардыы культурнайа суох быһыы буолар. Ол иннитэн табахтыырга анаммыт миэстэлэр баар буолуохтаахтар.

Советскай доруобуйа харыстабылын маҥнайгы комиссара Н. А. Семашко „Хас биирдии табахсыт киһи бэйэтин доруобуйатын эрэ буортулуур буолбатах, кини атыттары эмиэ куһаҕаҥҥа тиэрдэр“, — диэн эппитэ.

Ким табаҕы тардартан аккаастаммыт, ол бэйэтин доруобуйатын харыстаныа уонна уһун үйэлэниэ.

Олорор дьиэни ыраас гына тутуохха

Киһи бириэмэтин үгүс өттүн дьиэтигэр атаарар: манна кини үлэлиир, сынньанар, утуйар. Үчүгэй оҥоһуулаах, ыраас сырдык дьиэ киһи доруобуйатыгар улахан туһалаах, оттон санитарнай - гигиеническай өттүнэн мөлтөх дьиэҕэ киһи доруобуйата мөлтүүр, ыарыыга ылларымтыа буолар. Тымныы сиктээх дьиэҕэ ангина, ревматизм ыарыынан дьон үгүстүк ыалдьаллар. Хараҥа, сырдык аанньа киирбэт дьиэҕэ олорор ыал оҕолоро үгүстэрэ рахит буолаллар. Сэллик ыарыы тарҕаныыта дьиэтээҕи усулуобуйаттан эмиэ тутулуктаах. Онон олорор дьиэни харайыыга, көрүүгэ-истиигэ улахан болҕомто ууруллуохтаах.

Гигиена-доруобуйа туһунан наука этиитинэн олорор дьиэлэр маннык санитарнай- гигиеническай көрдөбүлгэ эппиэттиэхтээхтэр: Олорор дьиэ киэҥ буолуохтаах, хас биирдии киһиэхэ 8,25 квадратнай метр площадь тиксиэхтээх. Оччоҕо дьиэ салгына элбэх, ыраас уонна киһи культурнайдык олороругар сөптөөх буолар.

Олорор дьиэ сырдык буолуохтаах. Күн уота үчүгэйдик көрөр сырдык дьиэҕэ киһи этигэр-хааныгар вещественнолар атастаһыылара үчүгэйдик барар, үлэлиир дьоҕура туспар, оттон оҕо доруобай буола улаатар, этэ-хаана сайдар, ыарыыга ылларымтыата суох буолар. Күн сардаҥалара үгүс сыстыганнаах ыарыылары үөскэтэр микробтары өлөрөллөр. Онон түннүк тааһын соторусотору сотуллуохтаах, сууйуллуохтаах, күн ахсын инчэҕэй таҥаһынан дьиэ тэриллэрин барытын сотуллуохтаах, муостаны сиктээх бинньигинэн сиппийиллиэхтээх. Нэдиэлэҕэ биир-икки төгүл муостаны сууйуллуохтаах.

Олорор дьиэ сиигэ суох кураанах буолуохтаах, кини температурата кыһын 18 кыраадыстан итэҕэһэ суох итии буолара үчүгэй.

Киһи доруобуйатыгар ыраас салгын наада. Онон дьиэ салгына ыраас буоларыгар кыһаныллыахтаах. Салгыны табах буруота ордук буорту оҥорор. Онон дьиэ аайы форточка баар буолара эбэһээтэлинэй. Форточканы күҥҥэ хас да төгүл аһан дьиэ салгынын ыраастаныллыахтаах.

Олорор дьиэни иһин эрэ буолбакка, тас өттүн эмиэ, тиэргэни хайаан да ыраас гына тутуллуохтаах. Хас дьиэ аайы туспа уборнай, бөх кутар дьаама баар буолуохтаах.

Үөһээ ыйыллыбыт көрдөбүллэри толоруу үлэһиттэр олохторун, доруобуйаларын тупсараргa көмөлөһүө.

А. Саввинова.

Табаны уотууну тэрийии

Иннин 1-гы стр. көр.

Уотууга хаалларыллар табалары эдэр табалар эбэтэр тугуттар группаларыгар холбонуллар. Күһүн балаҕан ыйын бүтэһигэр бастыҥ уойуулаах уонна ыарыылаах табалары өлөрөр пуунҥа ыытыллар. Оттон орто уонна намыһах уойуулаах, доруобай ийэ табалары уотууга хаалларыллар.

Мэччирэҥ кэмигэр табаны маныыр бостууктарга үлэ төлөбүрэ. Табалар сайыҥҥы мэччирэҥнэрин үчүгэйдик тэрийиигэ үлэни сатаан тэрийии уонна үлэ төлөбүрэ улахан оруолу ылаллар. Булуҥ оройуонун урукку опытнай хаһаайыстыбатыгар мэччирэҥҥэ сылдьар табалары манааһыҥҥа 4 киһилээх бригээдэ тэриллибитэ. Стаданы манаан аһатыыга уонна көрүүгэ-харайыыга ыйга биир табаҕа 4 солкуобай (эргэ харчынан) аадыллыбыта. Итини бостууктарга төһө чааска үлэлээбиттэрин көрөн түҥэтиллибитэ. Бригээдэни салайарын иһин стада начальнигар 200 солкуобай төлөнүллүбүтэ. Итини сэргэ табаны тыыннаахтыы иитии уонна бастыҥ сортаах эти ылыы былаанын толоруу иһин бириэмийэ олохтоммута. Таба 95 быыһыанын тыыннаахтыы иппит бостууктарга хас биирдии таба иһин 8 солкуобай, оттон былааны таһынан иитиллибит таба иһин 75 солкуобай аадыллыбыта. Эти ылыы былаанын аһара толоруу иһин табаны уотууттан былааны таһынан киирбит харчы 15 быыһыанын бириэмийэ бэриллибитэ. Оттон, былаан быһыытынан, орто уойуулаах атыыр таба тыыннаах ыйааһына 122 килограмм, тыһы—95 килограмм, субан таба—85 килограмм, тугут—55 килограмм буолуохтаах.

Төлөбүр итинник бэрээдэгэ бу хаһаайыстыбаҕа кытаанахтык олохтоммута. Табаны манааһын иһин маннык холобуру хас совхоз, колхоз аайы, бэйэ ис кыаҕын, олохтоох усулуобуйаны учуоттаан олохтуохха наада.

Түмүктээн эттэххэ, табаны уотууну, сайыҥҥы мэччирэҥи сатаан тэрийии элбэх, эмис эти ылыыны быһаарар биир сүрүн усулуобуйанан буолар. Бу резервэбитин, кыахпытын толору туһаныаҕыҥ.

С. Стрелков,
биологическай наука кандидата
(Агитатор блокнотуттан.)

Литературнай мунnук

И. Бочкарев.

От үлэтигэр

Саннылларга хотуур сүгэн
Ходуһаҕа тиийдибит.
Үүммүт быйаҥ бэрдин сөҕөн
Охсон—кулаан киирдибит.
Чаҕыл күммүт сарадаҕар
Оонньуур хотуур кылаана.
Үлэ күүстээх үгэнигэр
Биллэр киһи кылаана.
Көрдөөх дьоннор көҕүтүһэн
Улам кэҥээн кимтибит.
Чээлэй күөҕү өрүсүһэн
Уулуу дайбаан истибит.
Санаа көнөр, сылаа чэпчиир
Куоһарыылаах үлэттэн.
Доҕордоһуу ордук чиҥиир
Үөрэтиһэр сүбэттэн.
Долгун күөхпүт дыргыл сыта
Сүрэхпитин ньүөлсүттэ.
Самаан сайын отун ыйа
Таптал кыымын күөдьүттэ.
Үлэ бүтэн, диэҕэ тиийэ
Түспүт сииги кэстибит.
Сүрэх таптыыр ырыаларын
Талан ыллыы истибит.

С. Попов.

Сайдар, үүнэр дойдубут

Дойдум сайдар, сайдар үүнэр
Кэрэ кэммит кэллэ дии!
Саҥа олох, олох тупсар
Тоҕо баҕас кэрэтэй!

Өссө күүскэ, күүскэ туруҥ—
Диэтэ эбээт партия.
Дьиэтэ тутуҥ, тутуҥ эмиэ
Съезд күнүн көрсүһэ.

Сахам сирэ, сирэ баайдаах
Өлөөн чоҕо, алмааһа
Өлгөм элбэх, элбэх дииллэр.
Сүрэх ыллыан баҕарда.

Кэлиэ тимир, тимир суола
Таптыыр күндү Якутскайбар.
Сүрэх үөрэр, үөрэр саха
Күүтэр кэрэ күннэртэн.

Дохсун Өлөөн, Өлөөн өрүс
Күүһүн уоҕун туһаныахпыт.
Доҕоор, ыллыах, ыллыах эрэ
Партияны уруйдаан.

Санаабын билбэккэ хаалбытыҥ...

Кэрэ кыыс, эйигин таптыыбын
Эдэркээн сүрэхтэн долгуйан.
Эн ааккын үөрүүнэн ааттыыбын,
Ааттыыбын кэлэр кэм дьолунан.

Эйигин кэтэһэр буоларым
Муҥ саатар, ыраахтан көрүөм диэн.
Көрүүм да үөрүүнэн туоларым,
Оо, ону биэбэйиэм билэҕиэн?

Күүтэммин, көрсүһэн бараммын
Биир тылы мин кыайан эппэппин;
Санааҕын өр таайа сатыырым,
Кэпсэтэ да илик буоламмын.

Мин манна үлэлии кэлбитим,
Үөрэнэ барбытыҥ эн ыраах.
Ханныгын да иһин, кэрэ кыыс,
Таптыырбын билбэтиҥ абалаах...

Редактор Г. М. СЕМЕНОВ.

РЕДАКЦИЯ УОННА ТИПОГРАФИЯ ААДЫРЫҺА: ӨЛӨНҮӨК СЭЛИЭННЬЭТЭ. ОКТЯБРЬСКАЙ УУЛУССА 15 №-РЭ.

Сакааһын № 57 **САХА АССР культуратын Министерствотын Өлөнүөк оройуонунааҕы типографията** Тахсар ахсаана 400